

nieuwe cultuur was geweldig”, zegt ze. “Maar de confrontatie met de armoede grijpt je ook aan. Bovendien blijken de problemen met de gezondheid niet gering te zijn. Zo heeft ons hele gezin (para)tyfus gehad – inentingen helpen maar gedeeltelijk; de twee jongens hebben die ziekte maar nauwelijks overleefd. Ik droom er soms nog van. Er waren bovendien altijd verkoudheden die maar niet over gingen; bacteriën blijven lang hangen in de tropen. En dat alles kost je heel veel energie.” Is in die tijd je professionele ontwikkeling doorgegaan? “Nico had de baan, ik deed vrijwilligerswerk als docent op de universiteit – maar dat heeft minder status, en ik heb er geen dienstjaren mee opgebouwd. Wel heb ik Indonesisch en wat Javaans geleerd en ben ik boeken en verhalen uit het Indonesisch gaan vertalen.” Hoe kijk je op die tijd terug? “Met veel voldoening, maar ook wel met de gedachte, dat het moeilijk was. De combinatie van je rol als moeder en het lesgeven aan je eigen kinderen maakte je positie ambivalent. Bovendien gingen de bedienden enorm interfereren in mijn opvoeding van de kinderen, die daardoor niet meer accepteerden dat ik ze corrigeerde. Dat zijn invloeden die lang hebben doorgespeeld”. Hoe hebben de kinderen de uitzending ervaren? “Het was voor hen niet goed dat de uitzendperiode zo lang was. De problemen kwamen in Nederland, vreemd genoeg pas veel later, toen wij dat al niet meer verwachtten: eind middelbare school en daarna. In Indonesië is alles heel gedisciplineerd, hier in Nederland heerst in het onderwijs een veel lossere stijl. Dat was voor hen heel verwarrend.”³⁴

In deze paragraaf past een aanduiding van mijn eigen (G.Thijs) geschiedenis. Ik behoor immers ook tot de teruggekeerden, na zes jaar werken in vu-projecten, eerst in Indonesië en later in Botswana. Op onze vakantie is het gebeurd: een fataal verkeersongeluk. Plotselinge persoonlijke verliezen keren mijn leven ondersteboven. Het emotionele isolement en de afstand tot het moederland worden onhanteerbaar groot. Vóór die dag waren we met ons vijven – twee jaar later keren we met ons drieën terug.

Dr. Piet Born, de projectverantwoordelijke, komt in die ongeluksperiode bij mij langs. In het gesprek laat hij voorzichtig doorschemeren dat ook hij een kind heeft verloren, tijdens zijn verblijf in Pakistan. Dat geeft ons beiden een gevoel van verwantschap. Veel later, begin